

# Obsah

Předmluva .....	13
Ohlédnutí za Janou Jančákovou .....	15
Úvod .....	17
CHARAKTERISTICKÉ RYSY UKRAJINSKÉ ČEŠTINY A JEJICH ROZBOR	
0. Celkový charakter zubovštinské a malinovské mluvy .....	25
1. Rysy společné nářečím a běžné mluvě v Čechách .....	28
<i>Znaky českých nářečí v užším smyslu</i> .....	28
<i>Hláskoslovné znaky</i> .....	29
1.0.1 <i>í</i> za staré <i>ě</i> ( <i>dobří mlíko</i> ) .....	29
1.0.2 <i>ej</i> za staré <i>y</i> ( <i>starej mlejn</i> ) .....	29
1.0.3 protetické <i>v-</i> před <i>o-</i> ( <i>von, vokno</i> ) .....	30
1.0.4 výslovnost skupiny <i>sh-</i> jako <i>sch-</i> ( <i>schoďit, scháňet</i> ) .....	30
1.0.5 zánik koncového <i>-l</i> v přičestí min. činném sg. mask. ( <i>řek, nes</i> ) .....	30
1.0.6 počáteční <i>ou-</i> za staré <i>ú-</i> ( <i>oul, ouroda</i> ) .....	30
<i>Tvaroslovné znaky</i> .....	31
1.1.1 koncovky <i>-ama, -ema, -ma</i> v 7. pl. všech typů substantiv ( <i>s klukama, nůšema, vjecma</i> ) ..	31
1.1.2 vyrovnání tvarů 6. a 7. sg. m. a n. tvrdých adjektiv ( <i>volz dobrim</i> ) .....	31
1.1.3 splynutí živ. a neživ. tvarů 1. pl. adjektiv a zčásti i rodových zájmen ( <i>ti dobrí kluci, voňi ti rohlíki, holki</i> ) .....	31
1.1.4 vynechávání pomocného slovesa v 1. os. sg. i pl. při zájmeném podmětu ( <i>já šla, mi nemohli</i> ) .....	32
<i>Znaky přesahující v různé míře středočeskou oblast</i> .....	32
1.21 zkrácení samohlásky v koncovkách <i>-im</i> ( <i>dřívim – dobrim – nosim</i> ) a <i>-um</i> ( <i>hochum</i> ) ..	32
1.22 výslovnost <i>c</i> , <i>č</i> místo <i>s</i> , <i>š</i> ( <i>žencká, lepčí – babice</i> ) .....	32
1.23 zjednodušená skupina <i>tř-</i> za starší <i>stř-</i> ( <i>třecha, třílet</i> ) .....	33
1.24 analogické tvary substantiv vz. „stavení“ podle měkkých adjektiv ( <i>moc uhlího, k tomu dřívímu</i> ) .....	33
1.25 u jmen vz. „moře“ novotvary podle „kuře“ ( <i>z vejce</i> ) .....	33
1.26 koncovka <i>-ove</i> v 1. pl. životných maskulin ( <i>ptáčkově</i> ) .....	33
1.27 přípona <i>-íno</i> v jmenných tvarech přičestí min. trpného ( <i>máme vařino</i> ) .....	34
1.28 přípona <i>-ejc</i> v komparativu příslovci ( <i>pozděj</i> ) .....	34
1.29 různé – hláskosloví ( <i>g, u, ú</i> ), morfologie ( <i>vrcha, bisem; nejší; -eji, -aji</i> ) .....	34

<b>2. Rysy společné středoecké a severovýchodoécké oblasti</b> .....	35
<i>Společné rysy hláskoslovné</i> .....	35
2.0.1 -ej za -í po c, z, s ( <i>cejfít, sejtko</i> ) .....	35
2.0.2 krácení v tvarech s koncovkou -i ( <i>staveňi – gen. s póli – instr. s chuŕi – k ňi</i> ) .....	35
2.0.3 krácení -i v koncovkách -im, -ich, -ima ( <i>pólim, pólich, staveňima</i> ) .....	36
2.0.4 krácení -i v slovotvorných příponách -ik, -ic, -iček, -inek aj. ( <i>králik, mĕsiec, hrňček, taŕinek...</i> ) .....	36
2.0.5 krátkost i v kmeni jednotlivých slov ( <i>poďivat se, uťikat, ŕikat...</i> ) .....	36
2.0.6 krácení koncovky -u v gen. pl. maskulin ( <i>deset roku</i> ) .....	36
2.0.7 dloužení kmenové samohlásky v tvarech substantiv a sloves ( <i>pĕři, léžet – póle, hořet – káčer, strúna, pívo – expresivní délka</i> ) .....	36
<i>Společné rysy tvaroslovné</i> .....	38
2.1.1 splynutí 4. pl. s 1. pl. u tvrdých životných maskulin ( <i>pro hoři – dělaj se kroupáci – naše dedečki bili vocat</i> ) .....	38
2.1.2 vyrovnání koncovky -í v 2., 3. a 6. sg. f. adjektiv a rodových zájmen ( <i>u tí dobrí, k tí dobrí, vo tí dobrí</i> ) .....	39
2.1.3 přechod adjektiva <i>cizí</i> k tvrdému vzoru „dobřej“ ( <i>cizej, cizejch; cizá</i> ) .....	39
2.1.4 jmenné tvary v 1. (a 4.) sg. přivlastňovacích adjektiv a jmen přivlastňujících rodině; složené tvary v nepřímých pádech ( <i>bratru kabát, Vachatu barák – dedečkovímu bratroj</i> ) .....	39
2.1.5 odlišná kvantita v tvarech osobních zájmen ( <i>jí – k ňim, s ňima; s ňím – mí, ví</i> ) .....	40
2.1.6 analogické uniformní plurálové tvary zájmena „ten“ ve prospěch podoby základního tvaru ( <i>tem, tech, tema</i> ) .....	40
2.1.7 neživ. tvary zájmen <i>naše, moje...</i> v 1. pl. život. maskulin ( <i>naše hoři, fšechni hoři</i> ) .....	41
2.1.8 tvar <i>seš</i> v 2. os. sg. slovesa „být“ jako slovesa existenciálního i ve funkci spony ( <i>seš tam, seš špinavej</i> ) .....	41
2.1.9 morfém -s v 2. os. sg. v složených formách min. času a tvary <i>ses, sis</i> u zvrtných sloves ( <i>dals mu to, česala ses, vzal sis to</i> ) .....	41
2.2 různé ( <i>dál, hlíbokej</i> ) .....	41
<b>3. Rysy charakteristické pro oblast severovýchodoéckou a její úseky</b> .....	42
<i>Společné rysy hláskoslovné</i> .....	42
3.0.10 bilabiální w a jeho kontinuanty .....	42
3.0.11 u místo v/fj po samohláskách na konci zavřených slabik ( <i>prauda, kreu</i> ) .....	42
3.0.12 w – obouretná výslovnost souhlásky „v“, zvl. v invokalkické pozici ( <i>překrajowali, mĕla krávu</i> ) .....	47
3.0.13 ostatní změny obouretného w ( <i>lajc – pojdat – dwje</i> ) .....	50
3.0.20 počáteční i-, í- místo ji-, jí- ( <i>inej, iskra</i> ) .....	50
3.0.30 depalatalizace ve skupinách <i>bĕ, pĕ, mĕ, vĕ</i> ( <i>smejou se, vod zeme, voňi stavej</i> ) .....	51
3.0.40 kvantita .....	52
3.0.41 svĕ. krácení -i v koncovkách adjektiv a sloves ( <i>je starši – starši bratr – von prosí</i> ) .....	52
3.0.42 nářeční krátkost v základech slov ( <i>hral – hruda – chĕt</i> ) .....	53
3.0.43 nářeční délka v základech slov ( <i>kúte, páta – šístej – dúle</i> ) .....	54
3.0.50 rozdíl v přehláskách ( <i>přadla – zápst – držal</i> ) .....	55
3.0.61 gemináty nn, disimilace nn v dn, zvrtná změna dn, dň v nm, ňň a zjednodušení v n, ň ( <i>Anna, kamennej – kamednej, dřevdnej – hoňĕ</i> ) .....	55
3.0.62 disimilace skupiny ňn v jn ( <i>sekajna</i> ) .....	56
3.0.70 znĕlá výslovnost koncových znĕlých souhlásek na konci kóla a v mezislovních spojeních ( <i>má hlad, já je nevedĕ – teď nemaj</i> ) – zánik nezĕlé výslovnosti předložky s před jedinečnými (z <i>maminkou</i> ) .....	56
3.0.81 změna gd- v hd- v tvarech zájmen a příslovčí ( <i>ňĕhdo, ňĕhde</i> ) .....	58
3.0.82 progresivní asimilace znĕlosti h > ch ( <i>pjet chodĕin</i> ) .....	58
3.0.83 zánik h v souhláskových skupinách ( <i>fál, žavej</i> ) .....	58
3.0.84 změna -ct v -st u číslovek typu „jedenáct“ ( <i>jedenást</i> ) .....	59

3.0.85 změny předložek ( <i>jel maminkou – ve práci – ch poliuce</i> )	59
3.0.9 různé ( <i>zebrat – dolek, votpočnout si</i> )	60
Společné rysy tvaroslovné	60
Substantiva	61
3.1.1 koncovka <i>-oj</i> v 3. a 6. sg. životných maskulin ( <i>strejcoj – a pak i u neuter prasátkoj – a u neživotných nožoj</i> )	61
3.1.2 koncovka <i>-em</i> v 7. sg. maskulin typu „starosta“ ( <i>s tátem, z Vládem</i> )	62
3.1.3 koncovka <i>-ej</i> v 7. sg. měkkých typů feminin ( <i>rúžej</i> )	62
3.1.4 plurálové tvary 2. <i>husejch</i> , 3. <i>husejm</i> , 6. <i>husejch</i>	62
3.1.5 analogická změkčená koncová souhláska slovního základu v plurálových pádech životných maskulin ( <i>hošu, hošum – hošima</i> )	63
3.1.6 přechod k měkkým typům ( <i>deň – kúlňe – k Máňi</i> )	63
Adjektiva	64
3.2.1 vyrovnání koncovky <i>-ej</i> v 2., 3. a 6. sg. f. adjektiv a rodových zájmen ( <i>u tej dobrej, k tej dobrej, vo tej dobrej</i> )	64
3.2.2 analogické plurálové koncovky <i>-em, -ech, -ema</i> v tvrdém sklonění adjektiv podle sklonění zájmenného ( <i>dobrech, dobrem, dobrema</i> )	65
3.2.3 zvláštnosti v tvarech 2. stupně adjektiv ( <i>je vostiři, mokři – dobrejši</i> )	66
3.2.4 koncovka <i>-om</i> v 3. p. jmen přivlastňujících rodině ( <i>Ribom</i> )	66
3.2.5 rodinná jména z adjektivních příjmení ( <i>Horskího – Kopeckovi</i> )	66
Zájmena	67
3.3.1 tvar <i>mňe</i> v 3. p. osob. zájmena „já“ v nepřízvučném postavení ( <i>dej mňe to</i> )	67
3.3.x vyrovnání koncovky <i>-ej</i> u rodových zájmen ( <i>tej dobrej</i> ) – viz 3.2.1	67
3.3.2 analogické plurálové tvary zájmena „ten“ a „nás“ a číslovky „jeden“ podle složené deklinace ( <i>tejch, tejm, tejma; našejch, našejm, našejma; jednejch, jednejm, jednejma</i> )	67
3.3.3 analogický singulárový tvar zájmena „ten“ a číslovky „jeden“ se zrušenou měkkostí v 7. p. a vyrovnáním i v 6. p. ( <i>s tím, na tím; z jedním, na jedním</i> )	68
3.3.4 stažené a nestažené tvary v deklinaci přivlastňovacích zájmen „můj, tvůj, svůj“ ( <i>má maminka, mí rodiče // moje maminka, rodiče</i> )	68
Číslovky	69
3.4.1 analogické <i>e</i> slovního základu v tvarech číslovky „čtyři“ ( <i>do šterech</i> )	69
3.4.2 plurálové tvary číslovky „sto“ ( <i>dvje sta</i> )	69
3.4.x analogické tvary čísl. „jeden“ v 2., 3., 6., 7. pl. ( <i>jednejch, -ejm, -ejma</i> ) – 3.3.2	69
3.4.x analogické tvary čísl. „jeden“ v 6. a 7. sg. ( <i>na jedním, z jedním</i> ) – 3.3.3	69
3.4.x změna <i>-ct</i> v <i>-st</i> u číslovek typu „jedenáct“ ( <i>jedenást</i> ) – 3.0.84	69
Slovesa	69
3.5.1 uniformní koncovky <i>-ej, -aj</i> u sloves v 3. os. pl. prez. ( <i>prošej, dělaj</i> )	69
3.5.2 kolísání mezi slovesnými typy „dělá“ a „maže“ ( <i>žvejče</i> )	69
3.5.3 analogické plurálové tvary imperativu na <i>-ime, -ite</i> ( <i>pošlite</i> )	70
3.5.4 nepravidelný imperativ se změkčenou souhláskou <i>pomoš</i>	70
3.5.5 analogické <i>-ch</i> v pl. tvaru <i>bichme</i>	71
3.5.6 analogické infinitivní tvary na <i>-uvat</i> u sloves typu „kupovat“ ( <i>kupuvat, kupuval</i> )	71
3.5.7 přípona <i>-ení</i> a <i>-etí</i> v složených tvarech přičestí min. trpného ( <i>mám uvaření – je zasetí</i> ) – stavové perfekturnum <i>je vodejítej</i>	71
3.5.8 různé slovesné tvary ( <i>mocť, može – dít – vohradenej – pomohat, pomatovat</i> )	71
Příslovce	72
3.6.1 přípona <i>-ej</i> v komparativu příslovčí ( <i>pozdej</i> )	72
3.6.2 formant <i>-ej</i> u příslovčí ( <i>teťkej, dneskej</i> )	72
3.6.3 lexikální rozdíly příslovčí ( <i>ňegde 'někam', ňegdi 'dříve' – može 'snad, asi'</i> ) a některé jiné tvary ( <i>domu</i> )	73
Některé další rozdíly	73
Tvoření slov	73
3.7.1 přípona <i>-ištel-isko</i> ( <i>kosištel/kosisko</i> )	73
3.7.2 deminutiva s odlišnými příponami ( <i>suchinkej – tepličkej – šatečki</i> )	74

3.7.3	intenzifikující přípony u adjektiv ( <i>dlouhatej</i> )	74
3.7.4	zvláštnosti v užívání frekventativ ( <i>chodili ste s významem 'šli jste'</i> )	74
3.7.5	různé (jiné formanty)	75
	<i>Syntax</i>	75
3.8.1	kostrukce s nadměrným zájmeným genitivem ( <i>šlo nás jich tam pjet</i> )	75
3.8.2	věty s vytčeným infinitivem zřetelovým bez odkazovacího „to“ ( <i>slišet sem to slišela</i> )	75
<b>4.</b>	<b>Jazykovězeměpisná charakteristika hláskoslovných a tvaroslovných rysů ukrajinské češtiny</b>	<b>75</b>
	<i>Nepřítomnost jevů severních okrajových úseků</i>	76
4.1.0	hláskoslovné znaky – 4.1.1 morfologické znaky	
	<i>Nepřítomnost charakteristických rysů moravských</i>	77
4.2.0	hláskoslovné znaky – 4.2.1 morfologické znaky	
	<i>Příznakové rysy vnitřní diferenciacce mezi mluvou Zubovštiny a Malinovy</i>	78
4.3.1	diferenční rysy mluvy v Zubovštině – 4.3.2 diferenční rysy mluvy v Malinovce	
<b>5.</b>	<b>Diferenční rysy slovní zásoby</b>	<b>81</b>
5.0	Celková charakteristika	81
5.1	<i>Slova společná nářečím a běžné mluvě v Čechách (např. kulhat)</i>	82
5.2	<i>Slova společná středočeské a severovýchodočeské oblasti (např. vařečka)</i>	86
5.3	<i>Slova charakteristická pro severovýchodočeskou oblast (např. hoch)</i>	87
5.4	<i>Slova charakteristická pro východočeskou oblast (např. škaredit se)</i>	89
5.5	<i>Slova charakteristická pro východočeskou oblast okrajovou (např. škrabán 'škraloup')</i>	91
5.6	<i>Slova charakteristická jen pro vnitřní části severovýchodočeské oblasti (např. šmirkavej 'šilhavý')</i>	94
5.7	<i>Slova charakteristická pro menší svč. areály (např. kulíčkovat se – puškovat se 'koulovat se')</i>	95
5.8	Celkové zhodnocení jazykovězeměpisného rozboru slovní zásoby	98

## PRAVDĚPODOBĚNÉ VÝCHODISKO KOLONIZACE

<i>Kolonizace do Malé Zubovštiny</i>	100
6.1.1 zprávy o původu kolonizace	100
6.1.2 sondační výzkum dnešního stavu výchozího „hradeckého“ dialektu v Třesovicích a shody se zubovštinskou mluvou v rovině hláskoslovné a morfologické	101
6.1.3 shody v rovině lexikální	104
6.1.4 závěry ze srovnání mluvy v Třesovicích a v Malé Zubovštině	105
<i>Kolonizace do Malinovy</i>	105
6.2 dílčí údaje o původu kolonistů	105

## JAZYKOVĚZEMĚPISNÝ ROZBOR IZOGLOS

<i>Rozbor vybraných relevantních izoglos hláskoslovných a tvaroslovných rozdílů</i>	107
7.1.1 diferenční rysy mluvy v Malé Zubovštině	107
7.1.2 diferenční rysy mluvy v Malinovce	107
7.1.21 izoglosy svč. ústupových areálů (mapa 2) – 7.1.22 izoglosy vč. ústupových areálů (mapa 3) – 7.1.23 frekvenční souhrn sledovaných izoglos (mapa 4) – 7.1.24 vymezení proti Moravě	
<i>Rozbor vybraných relevantních izoglos lexikálních a slovtvorných rozdílů</i>	110
7.2.1 vymezení proti Moravě – frekvenční souhrn č.-m. lexikálních rozdílů (mapa 5)	110
7.2.2 izoglosy-lexikálních rysů příznačných pro mluvu v Malinovce (mapa 6, 7) a jejich frekvenční analýza (mapa 12)	111

7.2.3	izoglosy lexikálních rysů příznačných pro mluvu v Zubovštině ( <i>mapa 8–10</i> ) a jejich frekvenční analýza ( <i>mapa 11</i> )	112
7.3	celkové výsledky analýzy souborů izoglos	114

## CIZÍ A NOVÉ VLVIVY V UKRAJINSKÉ ČESTINĚ

8.1	<i>Ukrajnismy v mluvě českých osadníků</i>	117
8.1.0	<i>Ovlivňování zvukovou formou ukrajinského jazykového prostředí</i>	117
8.1.1	<i>Ovlivňování jednotlivých jazykových rovin českého nářečí</i>	118
8.1.2	<i>Cizí vlivy v rovině hláskoslovné</i>	119
8.1.3	<i>Cizí vlivy v syntaxi</i>	120
8.1.4	<i>Cizí vlivy v morfologii</i>	123
8.1.5	<i>Cizí vlivy v tvoření slov</i>	125
8.1.6	<i>Cizí vlivy v rovině lexikální</i>	127
8.1.7	Celkové shrnutí	138
8.2	<i>Vlivy nového českého prostředí</i>	139
8.2.1	Ústup nejnápadnějších lexikálních ukrajnismů	139
8.2.2	Perspektiva dalšího vývoje	140
	<b>Závěr</b>	141
	<b>Ukázky souvislých projevů</b>	145
	10.01 charakter vybraných ukázek – 10.02 zásady fonetické transkripce	
	<i>Malá Zubovština</i>	146
	10.1 Kolchozní a původní vesnice – 10.2 Pekli jsme si chleba a dělali kyselo – 10.3 Dědeček přijel na trakaři – 10.4 Honem od samého rána – 10.5 Slepice a prasátko „na rozvod“ – 10.6 Kráva pozná svou hospodyní – 10.7 Stát se českou učitelkou nebylo lehké	
	<i>Malinovka</i>	152
	10.8 Tatínek byl z Orlických hor – 10.9 Začátky v Malinovce – 10.10 Jak mě sestra „učila“ péci chleba – 10.11 Tření lnu se šťastným koncem – 10.12 Při výzkumu nad obrázkem vozu – 10.13 Hlad – 10.14 Dědečkovo staré stavení a smutné Vánoce – 10.15 Příběhy z války – 10.16 Co všechno jsme zažili! – 10.17 Radiace	
	Zkratky a značky	163
	Literatura	165
	Zusammenfassung	169
	Mapová příloha	173